

Jak by se chovali dnešní lidé?

Snímek Bohdana Slámy

Krajina ve stínu je událostí filmového léta. Premiéru měl na Letní filmové škole v Uherském Hradišti a příští týden zamíří do kin. Jeho příběh je inspirovaný skutečnými událostmi v jihočeské vesnici Tušti, kde po válce došlo k masakru části obyvatel kvůli údajné kolaboraci.

MARCEL KABÁT

LN Jako autor námětu Krajiny ve stínu je uveden producent Martin Růžička a scenáristou je Ivan Arsenjev. Jak jste se k tomu projektu dostal vy?

S Ivanem Arsenjevem pracujeme už delší dobu na jiném scénáři a v rámci toho jsem zpozvdálí sledoval, že se u *Krajiny ve stínu* trhá spolupráce mezi producentem a původním režisérem. Pak se roztrhla úplně a já jsem Ivanovi tak trochu drze řekl, jestli mi to dá přečíst. Ivan se hrozně divil, myslel si, že se zaměřuji pouze na komorní témata. Řekl jsem mu, vždyt já chci dělat *Švejka*, protože mě baví ty hlubinné a mnohovrstevnaté příběhy, tak aby mě tohle nezajímalo! A když jsem si text přečetl, řekl jsem si, že jde o smysluplnou výzvu režijní i občanskou – v tom smyslu, že scénář vypráví o něčem, co může rezonovat i v dnešní době. Události, o nichž se tam pojednává, se neodehrály až tak dávno, jak by se mohlo zdát.

LN Líčení sousedských vztahů na přelomu 30. a 40. let vyústí v šokující událost, kdy je po válce část německy mluvících lidí postavena před vykonstruovaný soud a zabita. Přitom až takřka do poslední chvíle se zdá, že něco takového nemůže nastat....

Když jsem si scénář přečetl, první polovina mi přišla jako dobře napsaný, ale očekávaný popis známých věcí, které se tehdy děly. Trochu jsem se ošival. Dojimal mě třeba osud židovské rodiny, ale byly to situace, které jsem si v duši prožil v rámci jiných příběhů. Ale pak, když oni opravdu zavrou ty lidi do sklepa... Když jsem četl tyhle scény, pořád jsem ještě věřil, že k tomu nemůže dojít. Vždyt to jsou sousedi. A pak to tam najednou je a vy jenom zíráte. Když se k tomu pak přidá ještě motiv druhého vyhnání, tedy vystěhování postižené rodiny z domova až dlouho po válce, pochopil jsem sílu toho příběhu a jeho dramatický potenciál.

LN Upravoval se pak scénář ještě hodně?

V původní verzi jsem se moc neorientoval v postavách. Bylo jich opravdu hodně. Proto jsme se s Ivanem o postavách bavili a různě je třídili a společně přizpůsobovali situace. Ale základ vyprávění rozhodně postavil on. Celý proces trval poměrně dlouho, původně se počítalo s větším rozpočtem, který jsme ale museli snižovat. Proto má snímek komorní podobu. Vymýšleli jsme situace tak, aby se skutečně vše odehrávalo na jedné návsi, kde jsou lidé natlačeni jeden na druhého a nemůžou se sobě vyhnout. Souvisí s tím i způsob snímání, který máme s kameramanem Divišem Markem rádi. Kamera se vznáší mezi postavami a vytváří co nejpřirozenější obraz situace. Natáčeli jsme ve vesnici, kde bydlím, mnozí sousedé ve filmu hráli a bylo to takové bojové cvičení s maximálním efektem před kamerou.

LN Museli jste vesnici hodně upravovat, aby vypadala jako ve 40. letech a posloužila účelům vyprávění?

Během natáčení. Bohdan Sláma (vpravo) na placi v Bořicích s herci Miloslavem Pecháčkem a Stanislavem Majerem.

FOTO MAFRA - DAVID PELTÁN

Náves, kde se odehrává většina děje, jsem si mnohokrát procházel a promýšlel všechny možnosti pohledů. Spolu se scénografem Janem Pjenou Novotným jsme vymysleli, jak náves zkrátit, abychom získali užší prostor. Jsou tam tedy přístavby. Ale základ je naše reálná náves. A bylo také fascinující, že na každé půdě těch domů jsme nacházeli všechno to, co tam doba, o kterou nám šlo, zanechala. Tady u nás v jižních Čechách jsou ještě ta 30. a 40. léta v mnoha ohledech pořád přítomná. Našli jsme spoustu lokací, kde jsme v interiéru nemuseli upravovat takřka nic.

LN Byl jste se podívat i v té skutečné Tušti, kde se odehrál předobraz vašeho příběhu?

Byl jsem se tam podívat, když už jsme o filmu přemýšleli, ale hned jsem věděl, že Tušť by byla pro natáčení podle našeho konceptu nepoužitelná. Ani jsem nechtěl film svazovat s příliš konkrétním místem, napodobovat nějakou určitou lokalitu. Potřeboval jsem jen pocít malé vesnice. Možná se v Tušti v souvislosti s filmem bude něco dít spíš po jeho uvedení. Předpremiéra se koná v Suchdole nad Lužnicí, jehož je Tušť součástí.

LN Jak se tam ta tragédie v současné době připomíná?

Naposled jsem byl v Tušti letos na jaře, na pietním aktu k výročí té strašlivé události. Šli jsme cestou, kterou šli oni na popravu. Průvod začínal u vrat sklepa, kde je tloukli. Na vratech sklepa byl jenom nápis „soukromý pozemek, neparkovat“. Žádná pieta. Když

jsme přišli na pietní místo a drželi minutu ticha, někdo v protějším baráku zapnul flexu a začal brousit. Proto doufám, že náš film snad probudí empatii k událostem, které se zdaleka neděly jenom v Tušti. Naprosto mě šokovalo, když se mi dostala v rámci studia dobových souvislostí do rukou knížka Jiřího Padevěta *Krvavé léto '45*. Našel jsem si tam událost v Tušti, ta ale zabírala z celé té tlusté knihy jenom pouhou půlstranu. V publikaci najdete foto-

Když jsem si přečetl scénář, říkal jsem si, že jsou to nakonec zase jediné ženy, které do společnosti přinášejí základní slušnost a soucit

”

grafie tehdejších lidí očumujících obětí, jako že je to taková atrakce. Nejhorší jsou ti chlápáci se samopaly a s granáty za pasem. Ti, co nejvíce kolaborovali s Němci, pak využívali tyhle situace, aby se předvedli, jak jsou radikální.

LN Spojilo se vám téma Krajiny ve stínu s něčím, na čem jste pracoval dříve?

Už jsem se s toutohle tematikou na poli filmové tvorby potkal dvakrát. Hned po *Divokých včelách* jsem dostal nabídku od producen-

ta Viktora Schwarze adaptovat Škvoreckého *Zbabelce*. I když film nakonec nevznikl, utkvěl mi Škvoreckého groteskní pohled na různé situace. Josef Škvorecký popisuje nesmírně přesně malost a směšnost zla. A před několika lety jsem dostal nabídku zfilmovat knížku Jana Nováka *Děda*. Kniha vypráví neskutečně zajímavý příběh o tom, jak čeledín, který přišel na statek odnikud, se po komunistickém puči mstí statkáři, jenž se ho předtím ujal. Tehdy jsem začal přemýšlet nad tím, kolikrát takové zlomové situace ve společnosti dávaly šanci nejspodnější lůze se vyvíhnout. To byl další motiv, který se mi do úvah zamotal a je v *Krajině ve stínu* hodně důležitý.

LN Temné motivy v Krajině ve stínu jednoznačně převládají. Je ve filmu také něco, z čeho lze podle vás čerpat naději?

Když jsem si přečetl scénář, říkal jsem si, že jsou to nakonec zase jediné ženy, které do společnosti přinášejí základní slušnost a soucit. To mi přišlo dobré a snažil jsem se to v mnoha scénách akcentovat. Ženské postavy, které při vši mizerii stále řeší soudružnost, zatímco chlapi jsou vystrašení a rozhození.

LN Co vás přimělo pojmenovat Krajinu ve stínu jako černobílý film?

Dlouho jsem se těšil, že natočím nějaký černobílý film, a tady mi to přišlo vhodné. Sešlo se to i s požadavkem na nízký rozpočet. Od zkušených architektů vím, že v historickém filmu černobílá reálně ušetří jednu třetinu

nákladů na výpravu. Neříkám to proto, že bych za jiných podmínek chtěl točit *Krajinu* barevně. Tady to byl pro mě ten správný klíč, kánon černobílého filmu, výrazné struktury, které jsme použili ve všech dekoracích a v maskách. Věděli jsme, že tvoříme stylizaci, stejně jako je stylizovaný zvuk. Nechtěl jsem příběh vyprávět jako takzvané realistický film, šli jsme vědomě do toho, že půjde o stylizované vyprávění, které bude využívat filmovou řeč tak, jak to vyhovuje příběhu.

LN Řešili jste hodně, které postavy a v jakých situacích budou mluvit česky nebo německy? Ta jejich němčina je také velmi zvláštní...

To pro nás bylo nesmírně významné, věnovali jsme se tomu opravdu důkladně a doufám, že jsme v tom neudělali moc lapsů. I tohle je stylizovaná záležitost, protože nikdo cizí neumí přesně napodobit místní dialekt. Měli jsme poradce, který je odtamtud a zná dialekt dokonale, takže jsme se snažili každé slovíčko a každou větu maximálně vypilovat. Mnohohlasnost a ještě navíc fakt, že jde o dialekt, kterému nebudou rozumět ani běžní Němci, jsou myslím významné pro prožití si pravdy té doby.

LN Kromě hlavní zdrcující události mohou diváky překvapit i další skutečnosti, které se ve filmu zobrazují. Třeba osud odsunutých vesnicarů, kteří míří do Rakouska, ale tam je nepřijmou, takže zůstávají až do zimy v lesích v zemi nikoho. O tom se pravděpodobně také mnoho neví.

Tak to skutečně bylo, protože v Rakousku byly všechny vesnice přečpané utečenci a další už tam nepouštěli. To je autentický zážitek skutečné ženy, podle níž je napsaná filmová postava Marie. Její příběh je ze všech postav ve filmu nejpodobnější reálnému osudu, i když všechny hlavní postavy jsou také psané podle autentických vzorů, včetně postavy Pachla, který se vrátí z koncentráku jako nesmiřitelný a zasloupený mstítel. Není to nicméně přesná rekonstrukce jednoho určitého případu.

Nejvíce mě na tom všem zajímá, jak by se chovali dnešní lidé, kdyby byli vystaveni podobným situacím. Obávám se, že lidé, kteří morálku až tolik nectí a nejsou moc stateční, by se chovali velmi podobně. Bez opory pravidel humanity a morálky a bez duševního ukotvení jsou lidé opravdu schopni velkých zhovadilostí.

Pieta v Tušti. Shromáždění u pomníku zavražděným, které se konalo 24. května 2020.

FOTO BONTONFILM